

Евлія Челебі та його «Книга подорожей»

Інформаційний дайджест.

Евлія Челебі (1611-1682) – відомий турецький мандрівник. Народився в Стамбулі в родині придворного ювеліра Дервіша Мехмеда Зіллі. Освіту здобув у медресе при мечеті, де поряд з турецькою, арабською і татарською вивчав ще кілька мов, у т.ч. грецьку.

Він більш 40 років мандрував Османською імперією та суміжним державам. Подорожі Евлії Челебі були пов'язані з призначеннями його родичів у різні частини імперії. Його мати була з Абхазії, двоюрідними братами якої були різні державні діячі. Після першої подорожі Стамбулом та складання нотаток про будівлі, ринки, звичаї та культуру, він у 1640 році вирушив в подорож за межі міста.

Крим Евлія Челебі вперше відвідав у 1641 році. Але найбільш плідним було відвідування ним півострова у 1666-му. Цього разу йому вдалося побувати у всіх більш-менш визначних містах ханства.

У Гьозлеві (Євпаторії) Челебі оглянув фортецю і порт, який, за його словами, приймав до 1000 суден на рік, а весь митний збір надходив у казну кримського хана

Подорож Евлії Челебі історичними землями України відбулася у 1656-57 роках. Текст містить багато цікавих відомостей про історичні події XVII ст., побут і звичаї українських козаків, опис замків та населених пунктів.

В своїй книзі Челебі описав різні сторони життя українців. Характеризував етнічний склад населення, станове розшарування, побут, ремесла жителів, ярмарки. З подивом зазначив, що торгівлею займаються жінки. Звернув увагу на природу краю, родючість його ґрунтів, широке культивування пшениці, поширення садів. Як поліглот Евлія Ч. зауважив, що, на його думку, українська мова є давньою та однією з найрозвиненіших, наводив характерні приклади живої говірки. *«...Мова їхня ще більш всеосяжна і багатша, ніж фарсі, кайтакська, монгольська і всякі інші. Але вона має схожість з московитською мовою... Але дивно, що всі вони однаково (і руси, і московити) обходяться двадцятьма дев'ятьма буквами. Релігія їх — це релігія грецького народу; їхні пости, свята, створення хресного знамення — в точності такі ж, як у греків, — жодної різниці немає.»*

Він залишив описи міст: Києва, Львова, Лубен, Черкас, Чигирини та ін., розповідав про козацькі фортеці, паланки тощо. Кременчук — гарна невелика фортеця з тесаного каменю. Всього війська в ній три тисячі. Канів — пречудова міцна фортеця, а за її стінами — п'ять тисяч будинків, п'ять церков, торговельні ряди, базари та сади. Дав оцінку військовій доблесті козаків, їх знанню турецької мови.

Подав опис битви козацького війська під проводом Сірка І. за турецьку фортецю Очаків, зазначив, що був учасником боїв за Азов.

Карта подорожей Евлії Челебі

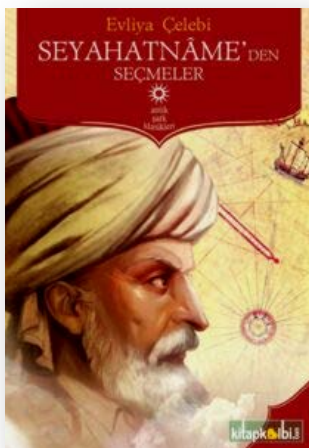
Всі нотатки мандрівника про подорожі були зібрані в десятитомну книгу **Сейяхатнаме (Книга подорожей)**. Незважаючи на те, що в книзі багато перебільшень, ці записки є достовірним описом культурних аспектів та способу життя Османської імперії XVII століття. До наукового обігу працю Евлії Челебі ввів австрійський сходознавець Ріттер Йозеф фон Хаммер-Пургшталь, який видав її в англійському перекладі 1834-1850pp під назвою «Евлія Ефенді».

Евлія Челебі роботи північномакедонського скульптора Серафімовського(Файл : Serafimovski - Evliya Çelebi.jpg)

У 10 томах «**Сейахатнаме**» описані такі подорожі:

1. Константинополь та навколишні райони (1630)
2. Анатолія, Кавказ, Крит та Азербайджан (1640)
3. Сирія, Палестина, Вірменія та Румелія (1648)
4. Східна Анатолія, Ірак та Іран (1655)
5. Росія та Балкани (1656)
6. Військові кампанії в Угорщині (1663/64)
7. Австрія, Крим та Кавказ вдруге (1664)
8. Греція, а потім Крим та Румелія вдруге (1667–1670)
9. Хадж до Мекки (1671)
10. Єгипет та Судан (1672)

Праця Евлії Ч. має величезну цінність і як джерело з історії, географії, лінгвістики, архітектури та багатьох інших питань, як османських земель, так і сусідів Османської імперії. Дослідники одразу оцінили багатство та рівень репрезентативності Книги подорожей; джерело постійно досліджується і має величезний потенціал для дослідників.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) в 2021р. святкувала 400-річчя з дня народження османського мандрівника та вченого Евлії Челебі .

Джерела , література, посилання:

1.

63.3(4УКР)

Г67

Горелов О.П., Моця О.П., Рафальський О.О.

Держава і цивілізація в історії УКраїни . Київ : ЕКО-Продакшн, 2009 . 980 с.

Автори цієї книги вивчають історичний розвиток населення на території сучасної України від зародження відтворювального господарства і до сьогодення .В розділі 15 «Кримський ханат» автори розповідають про історію Криму, використовуючи спостереження відомого турецького мандрівника 16ст. Евлії Челебі. Додаток до розділу містить текст з його «Книги подорожей».

У кінематографі: Не оминув своєю увагою особистість мандрівника і кінематограф. Він є одним з героїв відомого турецького історичного серіала «Величне сторіччя. Імперія Кьосем». *Неджип Мемілі в ролі Евлії Челебі*

2. **Евлія Челебі . Україна в міжнародних відносинах: Енциклопедичний словник-довідник.** Вип. 5. Біографічна частина: А-М / Відп. ред. М. М. Варварцев. Київ: Ін-т історії України НАН України. 2014. с.149—150.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Varvartsev_Mykola/Ukraine_v_mizhnarodnykh_vidnosynakh_Entsyklopedychnyi_slovnyk-dovidnyk_Vypusk_5.pdf?PHPSESSID=ijl6ubthc5ru37cec2jp19pq20

3. **Çelebi Evliya. Narrative of Travels in Europe**, Asia, and Africa, in the Seventeenth Century. Volume 1 (англ.)

Çelebi Evliya. Narrative of Travels in Europe, Asia, and Africa, in the Seventeenth Century. Volume 2 (англ.)

<https://archive.org/details/narrativeoftrave02evli/page/n9/mode/2up>

Допис підготувала провідний бібліотекар ЦНТУ Мірошнікова І.О.

2026рік

